

ներեն, իտալերեն, հունարեն, գերմաներեն, ֆրանսերեն, անգլերեն, չեխերեն) և 1 գիրք ուկրաիներեն լեզվով, Աշխարհի 10 լեզուներով համալրված գրականությունը պահպանվել է Համալսարանական ընտանեկան սեփական պահպանման նպատակով, մեծ մասամբ Համալսարանի Համալսարանական աշխատասենյակում (Բյուրականի առանձնատան առաջին հարկում)։ Գրադարանի գրքերը, որոնց վրա դրված է ռեպրոդուկցիայի Համալսարանի գրքերից փերոտոթյամբ կնիքը, պահպանված են լափագանց խնամքով, այնպես որ չեն կորցրել իրենց կազմի շքեղությունը։ Ամբողջ գրականությունը պահպանված էր ապակյա դռներով փակվող գրասպասարանների մեջ։ Գրադարանի գրքերից օգտվելի հնչարաններում նպատակով գրականությունը դասավորված էր ըստ բովանդակության և ըստ լեզուների։ Համեմատաբար ավելի շատ օգտագործվող գրքերը (հանրագիտարաններ, դանադան բառարաններ, տեղեկատու հաստատակություններ և այլն) տեղադրված էին անմիջապես իր աշխատասեղանի մոտիկ պահպանում, իսկ անտիկ գրականության գլուխ գործոցները միշտ էլ գտնվել են իր գրասեղանի վրա։

Համալսարանական հետաքրքրել են գիտության տարբեր բնագավառների վերաբերյալ գրքերը, որոնք վկայում են, որ նրա մտահորիզոնը շատ լայն է եղել։ Սակայն պետք է հատկապես նշել այն ուշադրով հանգամանքը, որ Հ. Համալսարանը մեծ եռանդով ուսումնասիրել է հասարակագիտական առարկաները, չնայած այն փաստին, որ նրա ֆունդում կա հարյուրից ավելի գիրք՝ բնական, ֆիզիկոգիայի, մաթեմատիկայի, աստղագիտության, ֆիզիկայի և այլ բնական գիտությունների վերաբերյալ։

Համալսարանի Համալսարանական գրադարանում իրենց արժանի տեղն ունեն մարքսիզմի կուսակիցները (Կ. Մարքսի «Կապիտալը», «Փոխադասության ազդեցությունը գրքերը, Յ. Էնգելսի «Մոցիսիզմի դարգացումը ուսույթից դուրս գիտություն» աշխատությունը, Վ. Ի. Լենինի «Երկրորդ» և այլն)։

Համալսարանի ուսանելով իրավաբանական ֆակուլտետում և հետագայում աշխատելով որպես իրավաբան, ինչ խոսք, որ հատուկ սեր է տածել դեպի իրավագիտությունը և այդ է պատճառը, որ նրա ֆունդում գտնվում են հատկապես ռուսերեն լեզվով ավելի քան 80 գիրք իրավաբանական դանադան հարցերի վերաբերյալ։ Նրա իրավաբանական գրքերի մեջ խոշոր տեղ են գրավում իրավունքի տեսության մասին գրքերը, հատկապես՝ իրավունքի ընդհանուր տեսության վերաբերյալ։ Միաժամանակ նա խոր հետաքրքրություն է ցուցաբերել նաև սոցիալ-տնտեսական և բաղադրական հարցեր շոշափող գրքերի նկատմամբ, որոնց շնորհիվ 1925 թ. Հ. Համալսարանի գասախոսություններ է կարդացել Լենինի գրադարանի պետական համալսարանում, ֆինանսական-էկոնոմիկական ինստիտուտում, արդյունաբերական-տնտեսական դասընթացներում։ Նրա ֆունդում այդ առարկայի վերաբերյալ կան շուրջ 100 կապիտալ երկեր՝ հիմնականում ռուսերեն լեզվով։

Հ. Ա. Համալսարանը մեծ հետաքրքրություն է ցուցաբերել փոխադասության և կրոնա-բարոյական բովանդակություն ունեցող գրքերի նկատմամբ։ Այդ են վկայում նրա ֆունդում գտնվող ծանրակշիռ շատ գրքեր, ինչպես, օրինակ, հին հույն փոխադասության Պլատոնի և զորդ-բարոյագետ Պլուտարքոսի երկերը, XVIII դարի ֆրանսիական փոխադասության խոշոր ներկայացուցիչ Դ. Դիդրոյի, XIX դարի ֆրանսիացի հայտնի փոխադասության, պատմաբան և բնագիտ

Հիպպոլիտ Տևեի և ուրիշների փիլիսոփայական առանձին աշխատությունները Քերմանական գասական փիլիսոփայությունը ներկայացված է Գ. Հնգելի, Լ. Ժոյեթրախի և այլ փիլիսոփաների աշխատություններով, իսկ Ռուսաստանի հասարակական մտքի պատմությունը ներկայացված է Գ. Վ. Պլեխանովի և շատ ուրիշների երկերով:

Համբարձումյանը սիրել է կարգալի նաև սոցիոլոգիայի հարցերի վերաբերյալ գրականություն: Նրա անձնական գրադարանում գտնվում են անցյալի ակաևաթոր մտածողների ստեղծագործությունները, սոցիալիստ-ուսուպիստ Քոմաս Կամպանելլայի հայտնի «Արևի քաղաք» գրքի երրորդ՝ 1923 թ. ռուսական հրատարակությունը, Քոմաս Մորի ու նրա «Ուսուպիստ»-ի մասին զորքեր և այլն: Այստեղ են գտնվում Կարլ Կաուցկու, Մեն-Սիմոնի, Ռոբերտ Օուենի, Պյոտր Կոպոստիկինի և ուրիշ հնդիկականների գրքերը:

Համբարձումյանը առանձին ուշադրություն է հետևել պատմական գրականությանը: Նրա գրադարանում մեծ տեղ են զբաղեցնում հին Արևելքի, Հուսաստանի, Հոմերի, Միջին դարերի, Ռուսաստանի, արտասահմանյան երկրների նոր և նորագույն պատմության վերաբերյալ գրքերը: Հայ ժողովրդի պատմության վերաբերյալ բազմաթիվ գրքերից արժև հիշատակել Միքայել Զամյանցի Հայոց պատմության եռհատորյակը, Մովսես Խորենացու, Եղիշեի, Լև. Գաբազանյանի, Հ. Մանանդյանի գրքերը, Issaverdens-ի «Histoire de l'Arménie» գրքի 1888 թ. վենետիկյան հրատարակությունը՝ հարյուրից ավելի նկարազարդումներով, ինչպես նաև ուրիշ գրքեր:

Հ. Ա. Համբարձումյանը ճանաչված է նաև իր գրական-հասարակական գործունեությամբ: Որիտասարդ հասակում նա գրել է բանաստեղծություններ: Քիֆիսում ակտիվորեն մասնակցել է Հովհաննես Քոմանյանի գլխավորած Կովկասի հայ գրողների ընկերության աշխատանքներին՝ որպես այդ ընկերության բարտուղար: Նրա անդրանիկ բանաստեղծությունների գրքույկը «Արյուն էլեռն խորագրով լույս է առնել Քիֆիսում 1903 թ.: 1904 և 1905 թվականներին Մ. Պետերբուրգում տպագրվում են «Անհունի էլեռում» և «Հայարտ հոգու երգերից» վերնագրերը կրող բանաստեղծությունների ժողովածուները: Այնուհետև, Վիեննայում հրատարակվում են նրա ժերների ժողովածու-ի Ա., Բ. և Գ. հատորները 1927—1929 թթ.: 1903—1956 թթ. բանաստեղծությունների հատընտիրը՝ «Երեք իրերի մասին» վերնագրով լույս է տեսել Նրանում 1956 թ.: Բացի հիշատակվածներից, թերթիվածների ու թարգմանական բանաստեղծությունների այլ ժողովածուներ լույս են տեսել հայերեն և ռուսերեն լեզուներով:

Բանաստեղծ Հ. Ա. Համբարձումյանը շատ է սիրել գեղարվեստական գրականությունը և իր աշխատանքով ծանրաբեռնված օրերին իսկ ժամանակ է գտել կարդալու բանաստեղծական ու վիպասանական գրքեր: Նրա անձնական գրադարանում բազմաթիվ լրիվ ներկայացված են հայ, ռուս և արտասահմանյան գրականությունը կյանքիկների երկերը, ինչպես նաև զանազան ժողովածուներ, որական հավաքածուներ, քրեատմատիկաներ և այլ հրատարակություններ:

Հայ գրականությունից նրա գրադարանում են գտնվում Խաչատուր Աբովյանի, Ղազարոս Աղայանի, Արսեն Բաղրատունու, Ակսել Բակունցի, Գրիգոր Նարեկացու, Գրիգորիս Աղթամարցու, Դերենիկ Դեմիրճյանի, Պետրոս Գուրյանի, Նաիրի Զարյանի, Ստեփան Զորյանի, Վահան Թսխովկեցի, Հովհաննես Քոմանյանի, Ալեքսի Իսահակյանի, Շուշանիկ Կուրդիյանի, Հակոբ Հակոբյանի, Հովհաննես Թևկուրանցու, Հովհաննես Հովհաննիսյանի, Մուրադյանի, Նահա-

պետ Սուլակի, Նազաշ Հովնաթանի, Նար-Գոսի, Սմրաա Շահադիգի, Հովհան-նես Երբագի, Եղիշե Զարենցի, Ռափայել Պատկանյանի, Հակոբ Պարոնյանի, Պերճ Պոռշյանի, Սալաթ-Նուրյանի, Սարմենի, Գեղամ Սարյանի, Սիպիլի, Գար-րիկ Սունդուկյանի, Վեսպերի, Վահան Տերյանի, ԲաքՖու, Վրթանես Փափագ-յանի, Երվանդ Օտյանի և ուրիշ գրողների ու բանաստեղծների երկերը:

Արտասահմանյան գրականությունից նրա գրադարանում կան Ա. Դանթեի, Վ. Ենթապիլի, Զ. Բայրոնի, Հ. Հայնեի, Վ. Գյոթեի, Զ. Դիկկենսի, Վ. Հյուգոյի, Զ. Լոնգոնի, Ժ. Մոլիերի, Հ. Իրսենի, Ա. Ֆրանսի, Ռ. Տագորի, Ռ. Ռոլանի, Հ. Բարրյուսի, Ֆ. Երլլերի, Պ. Բերանտի, Հ. Հաուսդամի, է. Պոլի, Մ. Մե-տերլինգի և ուրիշ շատ հեղինակների գրքերն ու բաղմահատոր շքեղ հրատա-րակությունները՝ մեծ մասամբ ուսանեմ, ինչպես նաև հայերեն ու նվորդական լեզուներով:

Ռուս գրականությունը նույնպես ամենայն հոխությամբ ենթակայացված է այս գրադարանում: Այստեղ կարելի է գտնել Ա. Ս. Պուշկինի, Մ. Յու. Լերմոն-տովի, Ն. Ա. Լեկոսաովի, ի. Ն. Տոլստոյի, Ն. Վ. Գոգոլի, Ա. Պ. Չեխովի, Յ. Մ. Գոստոմակու, Ի. Ա. Գոնչարովի, Ա. Ս. Գրիբոեդովի, Ի. Ս. Տուրգենևի, Ֆ. Ի. Տյուտչևի, Ա. Ն. Ռադիշևի, Վ. Ա. Ժուկովսկու, Ա. Ն. Մալկովի, Ս. Յա. Նադ-սոնի, Ա. Կ. Տոլստոյի, Ա. Վ. Կոլցովի, Ի. Ս. Նիկիտինի, Ա. Ա. Զեռի, Ա. Ն. Ապոլլոնովի, Ի. Ա. Կոբլովի, Վ. Յա. Բլոկովի, Ա. Ա. Բլոկի, Մ. Ն. Մալտի-կով-Շչեգրևի, Ա. Մ. Գորկու, Ս. Ա. Սենիևի, Վ. Վ. Մայակովսկու, ինչպես նաև իրեն ժամանակակից շատ արձակագիրների ու պոետների երկերը:

Համարարժույանի գրադարանում առանձին ուշադրությամբ հավաքված են հայ և ռուս հեղափոխական ղեմավարտներ Միքայել Նալբանդյանի ու Նիկոլայ Զերինսկու, Ալեքսանդր Գերցենի ու Վիսսարիոն Բելինսկու գրքերը:

Ուշադրով է նշել նաև արևելյան գրականության նկատմամբ նրա անհուն սերն ու հետաքրքրությունը: Համարարժույանի գրադարանում գտնվում են աշ-խարհահռչակ գրողների Օմար Խայամի, Մուշաբրիխ էդ-Դին Սաադիի, Նիզամի Գյանջևինի, Ֆիրդուսու ստեղծագործությունների ժողովածուները: Նրա շատ սիրած հեղինակներից է եղել Օմար Խայամը: Անսպառ եռանդի տեր դիտա-կանը, իր կյանքի վերջին օրերին, երբից ուսումնասիրելով Խայամի քառյակ-ները, աշխատել է Թարգմանել մի քանիսը՝ ինքը ևս գրելով քառյակներ կյան-քի, հաճույքի և հավերժության վերաբերյալ՝ փիլիսոփայական վառ հայացք-ներով ի տողերով, որոնք պետք է համարել նրա գրական վաստակի վերջին նմուշները:

Համապատկ Սաստուրի Համարարժույանը չափաժողովարարություններ է կատարել Գորկուց, Լերմոնտովից, Գյոթեից, Էդգար Պոլից, Վերլենից, Բայ-րոնից, Հայնեից, Ենկլիից և հանրահայտ ուրիշ բանաստեղծներից:

Սակայն մեծ գիտնականը անշափ ոգևորությամբ և համընդունությամբ սիրել է հունա-հռոմեական ստրկատիրական հասարակության փիլիսոփայու-թյունն ու պատմությունը, արվեստն ու գրականությունը: Նա սիրել է անտիկ աշխարհի բաղմանության գարգացած փիլիսոփայությունն ու մտածողներին, պատմաբաններին ու գեղարվեստական խոսքի վարպետներին: Անտիկ բանա-սիրության ասպարեզում է, որ նա առավել աչքի է ընկնում և զատում ճանաչ-ված հոմերոսյան, Աշխատանքի տնայադու եռանդով նա ուսումնասիրել ու հա-րադատել է անտիկ աշխարհի՝ իր սեփական ժողովրդի գրական զոհարների չափ սիրել ու խանդավառվել է հունական գրականության հնագույն գրավոր

հուշարձաններով՝ Համերոսին մերազրվող ռեյիականա ու ռեգիսականա պոեմներով, որոնք որպես խոշոր դյուցազներգություններ՝ իրենց պատմողական բարձր արվեստով և էպիկական վեհ ռեմով՝ խորապես ոգեշնչել են նրանց երկրպագուին։ Արդարև, շատ հասկանալի է հին հունական հերոսական էպոսի նկատմամբ Համերոսյանի անհուն սերը, երբ մենք նկատի ենք ունենում այն հանգամանքը, որ ոչ մի ժողովրդի էպոս այնպիսի ազդեցություն չի ունեցել համաշխարհային գրականության վրա, ինչպես հին հույների դյուցազներգությունը, և առաջին հերթին, իհարկե, Քրիստոսին ու ռեգիսականներն։ Հետևաբար, հունական մշակույթին, լեզվին և մասնավորապես գրականությանը բաց ծանոթ գիտնականը չէր կարող անտարբեր լինել իր կողմից մեծ սիրով ու խորասույզ կերպով ուսումնասիրված առեղծագործությունների նկատմամբ։

Հին հունարենի քաջ հմուտ Հ. Համերոսյանը բնագրից թարգմանել է հունական դրամատուրգիայի խոշորագույն գրական գեմերի գլուխ գործոցները՝ էսքիլեսի Քլոթմեդեսը շլիմալված, Մոֆոկլեսի Ռեդիպ Արքանես և Քլեոֆոնեսի, էվրիպիդեսի Օմեդեան և Քալլոսիտոսի պաակապարքը, որոնք ռեալիստիկական են ընդհանուր վերնագրեր կրող ժողովածուի մեջ լույս են բնծայվել Հայկական հրատի կողմից 1950 թ.։ Հին հունարեն բնագրից Հ. Համերոսյանի լաված թարգմանությունները իրար էտեղից լույս են տեսել նաև Համերոսի Քրիստոսները՝ 1955 թ. և ռեգիսականները՝ 1958 թ.։ Իսկ 1964 թ. կրեանում հրատարակվել է Օմարոմենի Համերոսի մասին նրա մեծածավալ մենագրությունը, որը երկար տարիների անխնայ աշխատանքի արդյունք է, և որտեղ բազմակողմանիորեն քննության են առնված Համերոսի պոեմները՝ գրական, պատմական, ազգագրական, հոգեբանական առումով։ Հայ համերագիտության մեջ ուշագրավ մի երկ է դա, որտեղ բացահայտված են նաև Համերոսի պոեմների լեզվական ու պատմական երևույթների և հայ ժողովրդի պատմության, կենցաղի ու լեզվի միջև գտնվող առնչությունները։ Հիշյալ գրքում համեմատություն է կատարվում նաև համերական բարոնումների էություն և հայկական նապոյն մշակույթի միջև՝ իրավագիտական, էթնիկական, ժաղամեարանական և այլ տեսանկյունից։

Դյուցազներգության և ժողովրդական բանահյուսության նկատմամբ նրա հետաքրքրության ապացույցն են հանդիսանում գրադարանում պահվող տարբեր ժողովուրդների էպոսների հրատարակությունները, հեքիաթների ու ժողովրդական երգերի, առաջվածքների ու առակների ժողովածուները և ընդհանրապես ժողովրդային բանահյուսության բնույթ ունեցող առեղծագործությունների հավաքածուները։

Խոշոր համերագետի և անտիկ գրականության հմուտ մասնագետի գրադարանին նվիրված մեր այս հակիրճ անկարկր թերի կլինի, եթե մեր հիացմունքը չարտահայտվեր իմրողայի առաջին բաղադրակիր ժողովուրդների խոշոր ներկայացուցիչների՝ հին Հունաստանի ու Հռոմի փիլիսոփաների, պատմաբանների, քնարերգուների, դրամատուրգների երկերի այն ճոխ հավաքածուի մասին, որն ամենայն բարեխղճությամբ՝ զիրք առ զիրք ձևեր է բերել Համերոսյանի և համարել է իր գրադարանը, այն դարձնելով յուրահատուկ բովանդակությամբ մի հետաքրքրական կուլեկցիա։ Արդարև, հույն և հռոմեացի ինչ շատ հեղինակների երկերով հարուստ է նրա գրադարանը։ Այստեղ կան հին Հունաստանի փիլիսոփայական մտքի բազմաթիվ ներկայացուցիչների երկերի տարբեր հրատարակություններ։ Գրադարանում կարելի է հանդիպել Մի-

լնթի դպրոցի ներկայացուցիչներ Պյուսագորոսի և Հերակլիտի փոխստեփայական հայացքների մասին գրականության, մեր թվարկությունից առաջ V—II դարերի ականափորագույն փոխստեփաներ Պյատոնի ու Արիստոտելի էրկերին, Պեմակրիտի ու Սոկրատի փոխստեփայական տեսությունների վերլուծության մասին հրատարակությունների, հելլենիզմի դարաշրջանի փոխստեփաներ էպիկուրի ու Պյտոնի, ինչպես նաև փոխստեփայական տարրեր ուղղությունների՝ ակնպտիկների ու ստոիկների փոխստեփայական տեսակետները բացահայտող շատ գրքերի։ Գրադարանում իրենց արժանի տեղն ունեն նաև հռոմեական փոխստեփայության ներկայացուցիչներ՝ դիտական մատերիալիստական աշխարհայացքի նախագույակ Լուկրեցիոսի լուսավորչական, պոետիկական ու փոխստեփայական երկերն ու Մարկուս Տուլլիուս Ծիցերոնի հետոսրական գրքերը, ինչպես նաև Լուցիուս Աննեոս Մենենկայի ու Մարկուս Լեվրեյիտի բարոյախոսական-փոխստեփայական գործերի վերաբերյալ գրականություն։

Համապատասխանաբար Համարաձուլմանի գրադարանում մենք գտնում ենք անտիկ գրականության հայտնի հեղինակների շատ գործեր։ Այստեղ են անտիկ ողբերգության շիմնագիր, բողոքողության իսկական հայր՝ Էսքիլեսի, Աթենքի ողբերգական մեծ պոետ Սոֆոկլեսի, որեմի փոխստեփան, ողբերգական բանաստեղծ էվրիպիդեսի երկերը։ Իրենց երկերի տարրեր հրատարակություններով գրադարանում արժանի տեղ են գրավել նաև երգիծանքի վարպետ Արիստոֆանը, հռոմեական ժամանակաշրջանի ամենահայտնի հունական գրող, մեծ ժողովրդականություն վայելող Պլուտարքոսը, բեղմնավոր երգիծաբան Լուկիանոսը ու ուրիշներ։ Հատկանշական է նշել, որ Համարաձուլմանի գրքերում կան Հոմերոսի Ռիլիականին 7 և «Ողիսականին» 4 օրինակներ՝ հայերեն, ռուսերեն և ստալ լեզուներով, ինչպես նաև երկու տասնյակից ավելի գրքեր Հոմերոսի ու նրա ստեղծագործության մասին։

Մեծ բախտ վիճակվեց Հ. Ա. Համարաձուլմանին 1959 թ. որպես գրոսաշրջիկ այցելել Հոլանդիա և Հունաստան։ Եժանապարհորդական մտորումներս խորագիրը կրող գրքում (Երևան, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակություն, 1963) ես նկարագրել է ու միայն որոշ դեպքեր ու իրականության առանձին երևույթներ, այլև ջանացել է բացահայտել իր մտալեզուի դեպքերին, Հունական ճարտարապետության հայտնի հուշարձանների մասին իր ուղեգրական մտորումներում ես շեշտը դնում է հատկապես այդ հուշարձանների հասարակական ու պատմական նշանակության վրա։ Հնություն համար վկայությունների ու անխոս փյառանքների կույտերի մասին Համարաձուլմանը պատմում է կենդանի լեզվով և խոսուն ողելնշումով։

Հին հունական և արևմտաեվրոպական գրականությունների միջև փոխանցիկ սղակ հանդիսացող հռոմեական գրականությունը նույնպես ուշադիր հողատարությունից համարվում է Համարաձուլմանի գրադարանում։ Այստեղ կան Հռոմեական կայսրության՝ թոգոստոսի դարի Հոմերի ամենահռչակված պոետ Պուրբիուս Վերգիլիուս Մարոնի «Էնեականը» և Քվինտուս Լուրացիուս Յլակկի լիրիկական պոեմները, էլիգիկ զնգզնգուն պոետ Պուրբիուս Օվիդիուս Նազոնի բանաստեղծությունների ու բալլադների ժողովածուները, Մարկուս Վալերիուս Մարցիալիսի «Էպիգրամները», ինչպես նաև Կատոնի, Տակիտուսի և շատ ուրիշների երկերը։

Համարաձուլմանի կյանքում իր յուրահատուկ դրոշմն է դրել նրա հետաքրքրությունը արվեստի նկատմամբ, Արդարեւ, համաշխարհային արվեստի

նկատմամբ նրա սերը չի սահմանափակվել միայն զրքեր կարդալով ու համարելով: Նկարագրագումներով և վերաբերողություններով հարուստ, տարբեր ժողովածուների, հին և նոր տրվեստի վերաբերյալ զրքերի նաև մեկտեղ նաև մեծ գումարներ վճարելով ձեռք է բերել նաև քանդակագործական ու նկարչական ինքնատիպ ստեղծագործություններ, որոնցով պարզարել է իր աշխատասենյակը (օրինակ՝ Հոմերոսի բրոնզյա կիսանդրին, Ֆիցերոնի մարմարյա դիմաքանդակը, փայտաքանդակ ու քարակերտ արձանիկներ, զենանկարչական կտավներ, գուետալոր բանականներ և այլ յուզանկարներ), այդ բոլորը նույնպես նվիրել է գրադարանին:

Հայաստանում գիտական կադրերի պատրաստման գծով Համբարձումյանի գործունեությունն են վկայում այն ավատոհմներատները, որոնք նա ստացել է գիտերազդեցիկներ պաշտպանողներից և գիտական խորհուրդներից՝ հատկապես Բանասիրության վերաբերյալ: Իհարկե, գրադարանում կան նաև մականորություններով զրքեր, որոնք ստացված են ընկերներից, բարեկամներից և տարբեր երկրների գիտնականներից (Հովսեփ Կոսիկյանից՝ Մոսկվա, Նշան Մալ Դիրոսյանից՝ Պարզա և ուրիշներից), որոնք թի Նշան խորին հարգանքի և սիրու, թանկուն երախտանքով, ռիտուրադույն սիրով ու մեծարանքով զրքեր են նվիրել: Բեմաբարդ տրոֆեսորին ու ռիտուր հայացեցին: Առանձնապես հիշատակության արժանի է ակադեմիկոս Արտաշես Լիպարիտի Շահինյանի մոահղացումը, որը Համբարձումյանին նվիրել է Գրիգոր Նարեկացու ռՄատյան ողբերգության գիրքը, ներգրի լրացուցիչ երկու մաղաղաթյա թերթերով, նկարադարգով՝ հայկական մանրանկարչությունից վերցրած նմուշներով, ձեռնով՝ հետևյալ մականորությունամբ. «Համազասպ Ասատուրի Համբարձումյանին՝ նրա ձենդյան 80-ամյակի առթիվ. Արտ. Շահինյան»:

Մական պետք է նշել, որ գրադարանի զրքերի ճնշող մեծամասնությունը նա ինքն է ղենել: Այդ են վկայում հարյուր հրետունից ավելի հնատիպ և հագվադուտ հրատարակությունները, որոնք մեծ արժեք են ներկայացնում: Ավելորդ չենք համարում այստեղ թվել մի քանի հնատիպ զրքեր, որոնք հազվապես և արժեքավոր տպագրություններ են: Հայաստան հնատիպ ամենահին զրքերը, որ նրա ֆոնդում կա, դա 1705 թ. Ամստերդամում Թուրմա Վանանդեցու տպարանում հրատարակված ժամագիրքն է՝ «Ժամակարգութիւն հասարակաց ազոթից Լեկզեչեկաց Հայաստանեայց, Նրբորդիցս ի լույս ածեալ հայցմամբ ինդրոյ Զուղայեցի Աղապարի որդոյ Պարոն Թասալույնս խորագրով: Բացի պրոֆ. Համազասպ Համբարձումյանի անձնական գրադարանում գտնվող այս օրինակից, այդ զրքից Հայաստանում կա եւս երկու օրինակ՝ մեկը Ալ. Մյասնիկյանի անվան պետական հանրապետական գրադարանում, իսկ մյուսը՝ գրականության և արվեստի թանգարանի Մ. Նալբանդյանի ֆոնդում: Համբարձումյանի գրադարանում գտնվող ուսերեն լեզվով 3 հնատիպ զրքերը հրատարակված են XVIII դարում, 4-ր՝ Մ. Պետերբուրգում, իսկ 1-ր՝ Մոսկվայում: Պարա լեզվով ամենահնատիպ զրքը 1504 թ. Վենետիկում լույս տեսած Վերդիուսի «Թրեկեր»-ն է: Պետք է նշել, որ գրադարանում երկու տասնյակ զրքեր կա ստար լեզուներով, որոնք լույս են տեսել XVI դարում: Գրադարանում կա Կան հարյուրից ավելի հնատիպ զրքեր, որոնք լույս են տեսել XVII և XVIII դարերում՝ Ամստերդամում, Հոմում, Փարիզում, Լոնդոնում և Նվրուպայի այլ տաղարների հնագույն տպարաններում:

Լ. Համբարձումյանի գրադարանում շատ աննշան թիվ են կազմում հանդեսները, բեղամենը կա 10 հայերեն և 13 ռուսերեն հանդես: Մեղ հայտնի է, որ անվանի գիտնականը հետաքրքրությամբ և կանոնավորապես հետևում էր ընթացիկ մամուլին, սակայն նրա կողմից չեն պահպանվել պարբերական հրատարակությունների հավաքածուներ: Պետք է նկատի ունենալ նաև այն հանգամանքը, որ անշուշտ նա չէր կարող բախարազվել միայն իր գրադարանի գրքերով և իր բազմաբեղուն աշխատանքների համար հաճախակի դիմում էր մեր երկրի խոշոր գրադարաններին, որոնք իրենց ֆոնդերը լայնորեն տրամադրում էին անհազ ընթերցողին: Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի հիմնականում գրադարանի պարտաճանաչ ընթերցողներից և կանոնավոր հաճախողներից էր անվանի գիտնականը, որը այցելում էր գրադարան իրեն հետաքրքրող նորություններին ծանոթանալու համար:

Ինչպես տեսանք, իր կազմով և բովանդակությամբ Լ. Ա. Համբարձումյանի գրադարանը չափազանց բաղմամբան է և բացառիկ ինքնատիպ: Այն գրքերը, որոնք բնորոշ, ձեռք է բերել և հավաքել է գիտության վաստակավոր գործիչը, բնորոշում են նրա լայն մտահորիզոնը և ստեղծագործական ակտիվ դործունեությունը:

Ձանկալի է, որ գիտական ու հասարակական գործիչների, գրողների ու արվեստագետների անձնական գրադարանները, որոնցով հարուստ են Հայկական ՄՍՀ գիտությունների ակադեմիայի հիմնականում և Այ. Մյասնիկյանի անվան պետական հանրապետական գրադարանները, ինչպես նաև Հայկական ՄՍՀ կուլտուրայի միեկնությունների գրականության և արվեստի թանգարանը, ձեռնամուխ լինեն անձնական գրադարանների գրականության ախտնմատիկ և այբբենական ցանկերի հրատարակության գործին՝ առանձին գրքերի ձևով: Որոնք ավելի լրիվ պատկերացում կտան այդ անձնավորությունների կյանքի և գործունեության մասին՝ անշուշտ ավելի հանգամանորեն:

Իրեն ամբողջովին նվիրելով հայ մշակույթին, բազմամաստակ Համբարձումյանը եղավ նրա համեստ ու անխուշ մշակը: Վեց տասնյակ տարիներից ավելի տևած ստեղծագործական այդ գործունեության մեջ էլ նա գտավ իր կյանքի ողջ իմաստը: 1965 թ. փետրվարի 2-ին վախճանվեց նա՝ 85 տարեկան հասակում՝ իր հետ տանելով գրական-թարգմանչական և գիտական-ստեղծագործական ուշիատանքի շատ ձրագրեր, սակայն իր ժողովրդին ժառանգելով սեփական ճիշտ գրադարանը, որպեսզի նոր սերունդները օգտվեն այդ գրքերից՝ իրենք ևս օգտակար ծառայություն մատուցանեն հայ դարավոր մշակույթի դարգացման նվիրական գործին: